

सम्माननीय सभामुख महोदय,

हिजो र आज यस सम्मानित सदनमा व्यक्त भएका विचार, सुझाव र जिज्ञासाप्रति सरकारका तर्फबाट म हार्दिक सम्मान व्यक्त गर्दछु। हामी बहुलवादी लोकतन्त्रमा विश्वास गर्छौं, फरक मतको सम्मान गर्छौं। 'वादे-वादे जायते तत्त्वबोध' -- निरन्तर छलफलबाटै जन्मछ नयाँ ज्ञान वा बुझाई।

१. राष्ट्र निर्माणको साझा उद्देश्यमै हामी सबै बाँधिएका छौं। **साधन र साध्य** छुट्याउन सकौं। साध्य वा गन्तव्यमा धेरै विवाद नहोला -- सुशासित, समुन्नत नेपाल होस्। अर्थतन्त्रको आकार बढोस्, सम्मानजनक रोजगारी र औसत प्रतिव्यक्ति आयमा वृद्धि होस्। राज्यले सामाजिक न्यायको पक्षमा गर्न सक्ने लगानीको सामर्थ्य बढोस्। अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिष्ठा र आत्म-सम्मान कायम होस्।

अब त्यहाँ पुग्ने बाटो -- साधन -- अलिकति फरक ढंगले लगौं भन्ने हो रास्वपाको। विगत ३० वर्षकै नीति, शासकीय शैली र चरित्र ठिक भएको भए त राजनीतिमा पुस्तान्तरण र आर्थिक-सामाजिक क्षेत्रमा यति व्यग्र रूपान्तरणको माग हुनेनै थिएन। पछिल्ला तीन दशकमा नेपाल, नेपाली नागरिक र समग्र अर्थतन्त्रले कुशासनको कति ठूलो मूल्य चुकाएको छ। सुस्त निर्णय प्रक्रिया, मिलेमतो, नीतिगत अन्योल, बिचौलियातन्त्र र संस्थागत दोहनका कारण मुलुकले गुमाएको आर्थिक अवसर, रोजगारी र सम्भावित आर्थिक वृद्धि (missed GDP) को मूल्य अकल्पनीय छ। त्यसैले नै हामीले “कुशासनको लाभांश” भन्ने अवधारणा अघि सारेका हौं।

पुरानै शब्दजाल, आफुले बोल्दै-लेख्दै आएका दस्तावेजकै खोजी गर्न उद्यत माननीयज्यूहरूलाई मेरो विनम्र आग्रहः

Elections have consequences. Historic elections have profound consequences.

गत भाद्र २३-२४ को विष्फोट अनि फागुन २१ को आम निर्वाचनपछि मुलुक नयाँ बाटोमा लागेको छ। परम्पराको नाममा हामी पुरानै ढर्रामा कैद हुन भने चाहन्नौं।

संविधानप्रति हाम्रो प्रतिवद्धता छ। संविधानमा मन नपरेका प्रावधानहरू फेर्न परेपनि संविधानमै लेखिएका धारा २७४ र २७५ टेकेरै गर्ने हो। समता-उन्मुख समाज निर्माणप्रति हामी कटिबद्ध छौं। अवसरको समानता र मध्यमवर्गको सुरक्षित विस्तारप्रति हामी समर्पित छौं।

२. हाम्रो आर्थिक सोच लोकतान्त्रिक मूल्यमा आधारित, प्रतिस्पर्धात्मक, उत्पादनमुखी र सामाजिक न्यायसहितको उदार अर्थतन्त्र हो। राज्यलाई हामी सबै कुरा आफैं गर्ने संरचनाका रूपमा होइन, नागरिक, निजी क्षेत्र र समाजको क्षमता विस्तार गर्ने सक्षम र उत्तरदायी संस्थाका रूपमा हेर्छौं। सरकारको प्रभावकारी नियमन र सहजीकरणमा निजी क्षेत्रले उडान भर्ने अवधारणा अनुरूप हाम्रो लक्ष्य उपभोगमुखी, आयात-निर्भर र सीमित अवसरमा आधारित अर्थतन्त्रलाई उत्पादन, नवप्रवर्तन, उद्यमशीलताद्वारा सञ्चालित गतिशील अर्थतन्त्रमा रूपान्तरण गर्नु हो।

३. कतिपय माननीय सदस्यहरूले मुख्य प्राथमिकता के हो सोध्नुभएको छ। हाम्रो शिर्ष प्राथमिकता सुशासन नै हो। किनकि हाम्रो स्पष्ट विश्वास छ—सुशासनबिना दिगो आर्थिक वृद्धि सम्भव हुँदैन। भ्रष्टाचार, ढिलासुस्ती, बिचौलियातन्त्र र संस्थाहरूको अवैध कब्जाले राज्यको लागत मात्र बढाएको छैन, नागरिकको विश्वास पनि कमजोर बनाएको छ। त्यसैले यो सरकार “सिस्टम सुधारमार्फत आर्थिक सुधार” को बाटोमा अघि बढेको हो। ई-गभर्नेन्स, डिजिटल डेलिभरी, one-time data submission, performance contract जस्ता प्रबन्धहरू केवल प्रविधिका कुरा होइनन्; यी राज्य सञ्चालनको संस्कार परिवर्तन गर्ने आधार हुन्। हामीले “खर्च गर्ने राज्य” होइन, “delivery दिने राज्य” निर्माण गर्दैछौं।

४. केही माननीय सदस्यहरूले निजी क्षेत्र तर्सिने, आत्मविश्वास घट्ने चिन्ता व्यक्त गर्नुभयो। म स्पष्ट भन्न चाहन्छु—इमानदार र लगानीमुखी निजी क्षेत्रले कुनै चिन्ता लिनु पर्दैन। सरकार स्वयं घर-घर, ढोका-ढोकामा पुगेर लगानी, उद्यम र उत्पादन विस्तारका लागि आह्वान गर्दैछ। आवश्यक सहजीकरण, कानुनी सुधार र नीतिगत स्थायित्व दिन सरकार प्रतिबद्ध छ। तर राज्य, नीति र सार्वजनिक संस्थालाई कब्जामा लिएर सीमित समूहको मिलेमतोमा देश दोहने प्रवृत्तिलाई अब संरक्षण गरिंदैन। गलतलाई गलत भन्न र रोक्न सरकार पछि हट्दैन। फेरी स्मरण गराउछु—आसेपासेको मिलेमतो, नीतिगत कब्जा र दोहनको घनचक्करमा संलग्न प्रवृत्तिबाट राज्यलाई मुक्त गर्दै सुशासनको लाभ आम नागरिकसम्म पुऱ्याउनु नै हाम्रो मूल उद्देश्य हो। हाम्रो सोच, नीति तथा कार्यक्रम र विनियोजन विधेयकका सिद्धान्त तथा प्राथमिकताबीच पूर्ण consistency छ, र आगामी बजेट पनि यही दिशामा आउनेछ।

प्रतिपक्षका माननीय साथीहरूलाई पनि यो परिवर्तनको यात्रामा अवरोध होइन, रचनात्मक सहयात्री बन्न आग्रह गर्दछु। हामीले overreach गर्दा सचेत गराउनुस्, तर कृपया बदमासहरूको साथ अब छोडिदिनुस्।

५. कतिपय माननीय सदस्यहरूले “मध्यम वर्ग विस्तार” को अवधारणामाथि पनि टिप्पणी गर्नुभएको छ। यहाँ स्पष्ट हुन आवश्यक छ—मध्यम वर्ग विस्तार भन्नाले केही सीमित वर्गलाई सुविधा दिनु होइन। यसको मूल ध्येय गरिब, श्रमिक, किसान, भूमिहीन, सुकुम्बासी र अवसरबाट वञ्चित समुदायको आर्थिक हैसियत माथि उठाउनु हो। जब नागरिकको आय, सीप, उत्पादकता र अवसरमा पहुँच बढ्छ, तब मात्रै वास्तविक सामाजिक गतिशीलता (upward mobility) सम्भव हुन्छ। त्यसैले यो अवधारणा सामाजिक न्यायलाई आर्थिक उन्नयनसँग जोड्नु हो।

६. धेरै माननीय सदस्यहरूले अघिल्लो पटक नीति तथा कार्यक्रममा “सबै पुरानै दोहोरियो” भन्ने टिप्पणी गर्नुभएको थियो। अहिले पुनः त्यही नीति तथा कार्यक्रमका आधारमा प्रस्तुत सिद्धान्त र प्राथमिकतामाथि “यसमा पुरानो केही छैन” भन्ने आपत्ति प्रकट भइरहेको छ। म सम्मानपूर्वक पुनः दोहोराउन चाहन्छु—राज्य कुनै अस्थायी राजनीतिक संरचना होइन, यो एक अविच्छिन्न उत्तराधिकारी संस्था हो। सरकार परिवर्तन हुँदैमा संविधानका मूल मर्म, राष्ट्रिय योजना, दिगो विकास लक्ष्य, LDC Graduation का दायित्व वा राष्ट्रिय प्राथमिकताहरू पूर्ण रूपमा बदलिँदैनन्। कृषि, शिक्षा, ऊर्जा, पूर्वाधार, स्वास्थ्य र रोजगारी जस्ता विषय दशकौँदेखि राज्यको प्राथमिकताका केन्द्रमा रहेका छन् र रहनेछन्।

तर मुख्य प्रश्न विषयको नाम होइन, दृष्टिकोण, कार्यान्वयनको शैली र अपेक्षित परिणाम हो। हामीले ती क्षेत्रलाई कुन सोचबाट हेर्छौं? कसरी कार्यान्वयन गर्छौं? र नागरिकले कस्तो परिणाम प्राप्त गर्छन्? भन्ने कुरा नै वास्तविक भिन्नता हो। त्यसैले माननीय सदस्यहरूले अलि फरक आलोकबाट, विषयान्तर नगरी, दस्तावेजको गहिरोझमा गएर विश्लेषण गरिदिनु भयो भने सरकारलाई पनि थप सहयोग पुग्ने थियो।

७. धेरै माननीय सदस्यहरूले ‘नीति तथा कार्यक्रम’, बजेटको ‘सिद्धान्त र प्राथमिकता’, बजेटमा हुने विनियोजनलाई छुट्याएर नबोलेको पाएँ। परराष्ट्र मामिला देखि आफ्नो वडाको विकास निर्माण।

मूलतः ६६०० अर्वको अर्थतन्त्र छ, गत साल १९६४ अर्वको बजेट आयो, तर हामीले ५-७ करोडको आयोजनामा भुलेको पाउँछु।

“लेख्नु ठूलो कुरा होइन, implementation ठूलो कुरा हो।” म त्यो कुरा पूर्ण रूपमा स्वीकार गर्छु। तर एउटा सरल यथार्थ के हो भने—कुनै पनि बजेट, नीति तथा कार्यक्रम वा विकासको मार्गचित्र पहिले स्पष्ट रूपमा लेखिन्छ, त्यसपछि मात्र कार्यान्वयनमा जान्छ। राम्रो कार्यान्वयनको पहिलो शर्त स्पष्ट सोच, स्पष्ट लेखाइ र उत्तरदायित्व हो। कार्यान्वयनलाई केन्द्रमा राखेर यो दस्तावेज तयार गरेका हौं।

वास्तवमा, यही कारणले यसपटकको सिद्धान्त र प्राथमिकतामा implementation architecture लाई विशेष जोड दिइएको छ। नागरिकले अब भाषण होइन, परिणाम खोजेका छन् भन्ने कुरा हामीलाई पूर्ण रूपमा थाहा छ। त्यसैले कानूनी सुधार, संस्थागत उत्तरदायित्व, समयसीमा, डिजिटल ट्र्याकिङ, प्रत्यक्ष अनुगमन र परिणाममापनलाई राज्य सञ्चालनको केन्द्रमा राखिएको छ। पहिलो पटक mission-mode execution को चर्चा छ।

यो केवल शब्दको परिवर्तन होइन; governance philosophy र execution model कै स्पष्ट प्रस्थानबिन्दु हो।

८. नयाँ र पुरानो: New College (सन् १३७९)

९. हामीले प्रस्तुत गरेका पाँच मार्गदर्शक सिद्धान्त—सुशासनको लाभांश, अर्थतन्त्रको पुनर्संरचना, एकीकृत पूर्वाधार, सामाजिक लगानी र बहुआयामिक अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्ध—यिनै आधारमा प्राथमिकताहरू निर्माण गरेका छौं। हाम्रो विश्वास छ, यी प्राथमिकताले आर्थिक वृद्धि, रोजगारी, सामाजिक न्याय, उत्पादकता, प्रतिस्पर्धात्मकता र नागरिकको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार ल्याउने आधार निर्माण गर्नेछन्।

१०. सम्माननीय सभामुख महोदय, हामीले प्रस्तुत गरेको विनियोजन विधेयकका सिद्धान्त तथा प्राथमिकताले केवल सरकारको दृष्टिकोण मात्र प्रतिनिधित्व गर्दैन; यसले संविधानका निर्देशक सिद्धान्त, राष्ट्रिय योजना, दिगो विकास लक्ष्य, विभिन्न राजनीतिक दलका घोषणापत्र तथा नेपाली जनताले व्यक्त गरेका साझा आकाङ्क्षालाई समेट्ने प्रयास गरेको छ। जनतासँग गरेका प्रतिबद्धतालाई कार्यान्वयनमा रूपान्तरण गर्ने इमानदार प्रयत्नका रूपमा यसलाई ग्रहण गरिदिन म यस सम्मानित सदनसमक्ष आग्रह गर्दछु।

अन्त्यमा, यहाँबाट उठेका महत्वपूर्ण धारणाहरूलाई सरकारले गम्भीरतापूर्वक ग्रहण गर्नेछ। माननीय सदस्यहरूबाट अझ गहिरो अध्ययन, दूरदृष्टि र राष्ट्रहित केन्द्रित रचनात्मक सुझावको अपेक्षा राख्दै राष्ट्र निर्माणसम्बन्धी बहसलाई परिपक्व र परिणाममुखी बनाउन सबैलाई आह्वान गर्दछु।

धन्यवाद।